

Veldleeuwerik en Tapuit. Ook buiten het duingebied waar de aanwezigheid van Vossen minder dominant is, gaat het met deze soorten bergafwaarts. Opvallend is overigens dat de Boomleeuwerik, ook een bodembroeder, zich opnieuw gevestigd heeft, evenals in andere duingebieden waar de Vos nadrukkelijk aanwezig is. Niet alle veranderingen in de stand van bodembroeders zijn aan de Vos toe te schrijven!

De duidelijke toename van het aantal Houtduiven tot 1992 is toe te schrijven aan het ouder en hoger worden van de struik- en boombegroeiing. De sterke afname die in 2003 werd vastgesteld is vermoedelijk op rekening van het havikenpaar te schrijven. Dat geldt ook voor de lage stand van het aantal Eksters momenteel.

Geprofiteerd van de toegenomen struikgroei hebben ongetwijfeld soorten als Nachtegaal, Heggenmus en Grasmus. Waarom de Fitis niet meer werd gezien, is niet duidelijk

De achteruitgang ten opzichte van 1992 bij Nachtegaal en Grasmus kan veroorzaakt worden door trekgolven na de zogenaamde datumgrens. Volgens de richtlijnen van SOVON mogen zangwaarnemingen na een bepaalde datum pas meegeteld worden. Vooral in de kustzone kan er sprake zijn van doortrek van Scandinavische vogels na deze datumgrens. Dit kan zingende vogels opleveren die dan ten onrechte in het broedvogelresultaat worden meegenomen. Schijnbare toe- of afname kan hiervan het gevolg zijn.

Broedvogels van de bossen in het Langeveld in 2003

Jelle van Dijk

De Langevelderslag en de ingang naar het terrein van de Kennemer Zweefvliegclub verdelen het onderzochte gebied in drie duidelijk te onderscheiden delen:

ten westen van de Langevelderslag

In dit deel treffen we een camping aan (Jan de Witt), een bollenveld, enkele dienstwoningen van het Waterleidingbedrijf Zuid-Holland, een oud eikenhakhoutbosje, een deel met struikgewas en kleine open plekken, en tenslotte het deel dat eigendom is van de Stichting Het Zuid-Hollands Landschap (ZHL). Voor de helft is dit ingeplant met loofhout (met veel Zwarte els), het andere deel was grasland en is in het kader van natuurontwikkeling in de winter van 2002/2003 enkele decimeters afgegraven en van een poel voorzien.

tussen Langevelderslag en ingang zweefvliegveld

Dit gebied is in z'n geheel eigendom van het ZHL en bestaat uit gemengd loofbos en schrale weiden. Evenals het bezit van het ZHL in gebied A en gebied C werden deze delen na de ruilverkaveling in het begin van de jaren zestig van de vorige eeuw ingeplant met loofhout waarbij enkele stukken open bleven die later werden beheerd als onbemest grasland. Voor de aanplant werd gebruik gemaakt van Zomereik, Beuk, Grauwe abeel, Zwarte els, Ruwe berk, Canadese populier en veel Gewone esdoorn. Voor de struiklaag werd gebruik gemaakt van Eenstijlige meidoorn, Spaanse aak en Rode kornoelje. Evenals het graslandkavel aan de zuidzijde van de Langevelderslag is ook het graslandkavel ten noorden van deze weg ingericht als natuurontwikkelingsgebied met waterpartijen.

ten oosten van de ingang zweefvliegveld

Dit gebied is gedeeltelijk eigendom van het ZHL. De rest is in handen van het Waterleidingbedrijf Amsterdam en particulieren. Het ZHL-gebied is ingericht zoals beschreven werd bij deel B. Wel zijn hier enkele oude restanten van de vroegere duinbegroeiing behouden gebleven zoals een veldje met Struikheide en een struweel met Duindoorns. In het overige deel van dit gebied treffen we oud eikenhakhoutbos aan en een camping met veel Grauwe abeel en populieren.

Onderzoek

Leden van de *Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk* hebben in het verleden driemaal eerder broedvogelinventarisaties in dit gebied uitgevoerd. Helaas zijn daarbij niet steeds dezelfde begrenzingen aangehouden. In 1973 werd het gebied geteld tussen de Langevelderslag en de ingang van het zweefvliegveld (gebied A). De gegevens van deze tellingen zijn niet in het archief van de Noordwijkse

vereniging terug te vinden. In *Vogels van Noordwijk en omstreken* (van Dijk & Hoek, 1989) worden evenwel de aantallen voor zes soorten bosvogels uit deze telling genoemd.

In 1981 werd het gehele gebied ten oosten van de Langevelderslag geïnventariseerd (gebieden B en C). Van deze telling zijn alle soortkaarten nog aanwezig. Om een vergelijking met 2003 mogelijk te maken zijn in de tabel extra kolommen toegevoegd waarbij in het eindresultaat van 2003 de aantallen van deelgebied A zijn weggelaten. Deze kolom wordt gevolgd door een kolom met de resultaten uit 1981. In 1985 werd het gebied ten westen van de ingang naar het zweefvliegveld geïnventariseerd (de deelgebieden A en B). De resultaten van deze telling zijn gepubliceerd in *Vogels van Noordwijk en omstreken* (van Dijk & Hoek, 1989) en worden hier ook genoemd.

Broedvogels in 2003

In de volgende tabel wordt eerst het totaal voor het gehele gebied (A+B+C) gegeven. Hierna volgt een kolom waarin alleen de aantallen in het deel van het ZHL worden genoemd. De volgende kolommen maken vergelijkingen met deelgebieden uit 1981 en 1985 mogelijk.

Soort	2003	2003	1981	2003	1985	
<i>Totaal</i>	<i>ZHL</i>	<i>(B + C)</i>	<i>(B + C)</i>	<i>(A + B)</i>	<i>(A + B)</i>	
Nijlgans	1	1	1	-	1	-
Wilde Eend	2	2	1	-	2	1
Sperwer	1	1	-	-	1	-
Buizerd	2	2	-	-	1	-
Fazant	-	-	-	1-2	-	-
Houtsnip	2	2	2	1-2	1	-
Holenduif	3	1	2	-	2	1
Houtduif	22	14	16	12-18	16	28
Zomertortel	2	1	1	5	2	6
Bosuil	1	-	-	1	1	-
Koekoek	-	-	-	1-2	-	-
Groene Specht	1	1	1	1-2	-	1
Grote Bonte Specht	4	3	4	1	2	2
Boompieper	-	-	-	2	-	1
Winterkoning	24	16	18	13	16	11
Heggenmus	6	5	4	3	4	3
Roodborst	14	9	13	20	8	12
Gekraagde Roodst.	1	1	-	1-2	1	-
Nachtegaal	6	5	4	11-13	4	18
Merel	22	14	16	12	16	6
Zanglijster	7	5	6	5	5	2
Grote Lijster	1	1	1	-	1	2
Sprinkhaanzanger	-	-	-	1	-	-
Zwartkop	14	11	12	8	11	7
Grasmus	2	1	1	1	1	-
Braamsluiper	2	2	2	1-2	1	-
Tuinfluit	7	4	5	2	4	6
Tjiftjaf	13	9	11	4	7	16
Fitis	6	4	5	33	3	30
Glanskop	2	2	2	1-2	1	1
Pimpelmees	5	4	5	12	3	8
Koolmees	11	7	8	10	8	22
Gaai	7	5	6	5	4	3
Ekster	2	2	2	5	1	7
Zwarte Kraai	2	2	1	-	2	-
Vink	8	7	6	-	7	-
Ringmus	-	-	-	8-10	-	1
Geelgors	-	-	-	1-3	-	-

Het onderzoek in 2003

De inventarisatie van 2003 werd uitgevoerd volgens de territoriumkarteringsmethode van SOVON, beschreven in *Broedvogels inventariseren in proefvlakken* (SOVON, 1996).

Het gebied werd achtmaal volledig geteld, verdeeld over zestien bezoeken. Vanwege de omvang van het gebied had een telling steeds betrekking op de gebieden A+B of op gebied C. De bezoekdata waren: Maart; 15, 23, 30. April: 7, 12, 18, 19. Mei: 6, 7, 10, 23, 24. Juni: 2, 6, 13, 15. Hierbij waren twee avondbezoeken. In totaal werd 24 uur aan het veldwerk besteed.

Enkele opmerkingen bij de resultaten in 2003

- a. De Wilde Eenden profiteerden van de natuurontwikkeling langs de Langevelderslag. Beide paren brachten hier hun jongen heen.
- b. De Nijlgans was enkele weken luidruchtig aanwezig bij en in de torenvalknestkast. Een tweede paar vloog luid roepend rond op 12 april.
- c. Twee baltsende Houtsnippen passeerden elkaar in gebied C. Een week eerder werd een baltsende Houtsnipman in gebied B gezien. Op 23 maart werd een Houtsnip van de grond opgejaagd in gebied B. Hoewel er bij deze soort moeilijk van paren kan worden gesproken is op grond van de waarnemingen "2 paar" genoteerd.
- d. De Bosuil werd tijdens de telrondes niet opgemerkt. Tijdens de paddencontroles langs de Kapelleboslaan werd evenwel op 2 avonden in maart en april een roepende vogel gehoord.
- e. Niet steeds werden de interpretatierichtlijnen van de SOVON-handleiding gevolgd. Zo werd op 2 juni een zingende Wielewaal gehoord op het campingterrein van deelgebied C. Ondanks het feit dat deze locatie hierna nog viermaal werd bezocht, werd de vogel niet meer gehoord. Hoewel de SOVON-normen in dit geval toch een territorium toestaan, is besloten dit niet als zodanig te honoreren. Hetzelfde geldt voor de waarneming van een Paapje bij het zweefvliegveld op 23 mei. De SOVON-normen houden te weinig rekening met late doortrekkers, met name in de kuststreek. Om die reden is een vervolgwarneming op dezelfde locatie toch wel gewenst, wil men besluiten tot het intekenen van een territorium.
- f. De dichtheid aan broedvogels is niet gelijkmatig. Uitgesproken arm aan broedvogels zijn de delen waarin de Gewone esdoorn dominant is. Hier ontbreekt veelal een kruidlaag terwijl er van struikvorming ook nauwelijks sprake is. Het rijkst aan broedvogels is het ZHL-gebied in deelgebied C. Hier treffen we nog echte duinstruwelen aan met een geleidelijke overgang naar het hogere geboomte. Ook het stuk met struiken en open plekken in deelgebied A (tegenover de woning van de fam. van den Brink) bleek een gevarieerde broedvogelbevolking te hebben.

Veranderingen in de broedvogelstand

Vanzelfsprekend zullen er veranderingen zijn vast te stellen als een gebied zo'n 20 jaar later weer op broedvogels wordt onderzocht. Die veranderingen kunnen het gevolg zijn van veranderde terreinomstandigheden en door trends in de broedvogelstand in groter verband.

In het deel dat in beheer is bij het ZHL is de jonge aanplant van de jaren zestig inmiddels uitgegroeid tot een echt loofbos. Dit heeft tot gevolg gehad dat van de uitgestrekte, dichte struikbegroeiing, gevormd door de jonge boompjes, anno 2003 niet veel meer over is. Grote delen van het bos hebben nu nauwelijks meer een kruidlaag en ook de struiklaag is meestal slecht ontwikkeld. Vaak blijft deze beperkt tot wat ijl uitgegroeide meidoorns en kornoeljes. De delen met veel esdoorns zijn vrijwel helemaal zonder onderbegroeiing.

Deze verandering in de begroeiingsstructuur heeft natuurlijk sterk de broedvogelstand beïnvloed. Soorten met een voorkeur voor dichte struikbegroeiing zullen grotendeels verdwenen zijn om plaats te maken voor soorten die hoger hout prefereren. Voorbeelden hiervan zijn:

- a. Fitis - Tjiftjaf
De Fitis is een soort met een voorkeur voor laag geboomte. In de jaren tachtig was de Fitis de talrijkste soort van het gebied. Nu is het een schaarse soort geworden met nog slechts enkele paren langs de randen en de nog aanwezige lagere struwelen.
Als we ons bij de Tjiftjaf beperken tot de tellingen van 1981 en 2003 zien we een duidelijke toename die geheel aan het ouder worden van het bos kan worden toegeschreven. De resultaten van de telling uit 1985 zijn moeilijk te duiden en staan vermoedelijk in verband met hoge aantallen in het oudere hakhoutbos.
- b. Zwartkop

Deze soort broedt overal waar loofbomen aanwezig zijn. Vergeleken met beide tellingen uit de jaren tachtig is deze soort duidelijk toegenomen.

c. Nachtegaal

In het gehele Zuid-Hollandse duingebied waar struwelen zijn te vinden, is de Nachtegaal na 1980 sterk in aantal toegenomen. De sterke afname in het Langeveld heeft dan ook alles te maken met de vegetatiesuccessie.

d. Overige soorten

Van het hoger worden van het bos hebben ook Merel, Grote Bonte Specht, Zanglijster en Vink kunnen profiteren. Bij de laatste twee soorten speelt een positieve trend echter ook een rol. Met name de Vink was 20 jaar geleden een zeer schaarse broedvogel in de gehele Duin- en Bollenstreek.

Bepaalde trends in de broedvogelpopulatie van Nederland zijn ook terug te zien in de aantallen uit de jaren tachtig vergeleken met de aantallen die in 2003 werden vastgesteld.

a. Sperwer en Buizerd

Deze roofvogels hebben ongetwijfeld geprofiteerd van de verdere uitgroei van het bos, maar hun vestiging in het Langeveld kan niet los gezien worden van de landelijke trend die een sterke toename sinds het begin van de jaren tachtig laat zien. Dat die hogere bomen niet beslist nodig waren voor de vestiging in het Langeveld, bewijzen de gekozen nestplaatsen. De Sperwer broedde ongeveer vijf jaar geleden voor het eerst en kiest sindsdien vrij lage meidoorns als nestplaats. Van de twee paren Buizerden bouwt één paar sinds drie jaar een hoog boomnest (populier en Zwarte els) en het andere paar nestelt sinds vorig jaar op slechts enkele meters hoogte in een dun berkje, gelegen in een nogal ontoegankelijk loofhoutbosje. De afname bij Koolmees en Pimpelmees heeft vermoedelijk wel iets te maken met de vestiging van de Sperwer.

b. Ringmus en Geelgors

In geheel Nederland loopt de stand van deze soorten al enkele decennia lang terug. Dit heeft er toe geleid dat de Geelgors al rond 1983 uit Zuid-Holland als broedvogel verdwenen was en dat de Ringmus omstreeks die tijd niet meer in bossen broedde.

c. Zomertortel

De afname van deze soort staat ook los van de bosontwikkeling. Overal in de duinen is deze soort heel schaars geworden. Zo broedde de Zomertortel in 1983 nog met 28 paren in de Noordwijkse Noordduinen. Tien jaar later was deze soort hier geheel verdwenen.

d. Ekster en Zwarte Kraai

De laatste tien jaar hebben we kunnen vaststellen dat de Ekster in de duingebieden sterk afneemt en dat de Zwarte Kraai licht toeneemt. Hoewel er nestconcurrentie tussen deze soorten is vastgesteld, waarbij de Ekster dikwijls moet wijken, speelt de komst van de *Havik* vermoedelijk een veel belangrijker rol. De Ekster wordt eerder het slachtoffer van havikenpredatie dan de Zwarte Kraai. In het gebied van het Waterleidingsbedrijf Amsterdam is de Ekster een schaarse broedvogel geworden sinds daar enkele paren Haviken nestelen. Ook Boomvalk, Sperwer en Buizerd zijn duidelijk afgenomen sinds de Haviken hier nadrukkelijk aanwezig zijn.

Toekomst

Het ligt in het voornemen van het ZHL om in deelgebied B een duinrel aan te leggen. Deze moet aansluiten op het natuurontwikkelingsgebied langs de Langevelderslag dat in de winter van 2002/2003 gerealiseerd werd. Voor de aanleg van deze duinrel zal een deel van het bos moeten verdwijnen. Een deel van de duinrel zal ongetwijfeld door de bestaande duinweiden worden gelegd. Meer afwisseling in het bos, met name in de delen met veel Gewone esdoorns, zal de vogelstand zeker ten goede komen. Het verdient daarom aanbeveling om ook in de delen die niet door de aanleg van de duinrel zullen veranderen, meer variatie in het bomenbestand aan te brengen. Dit kan gebeuren door te beginnen veel esdoorns te verwijderen. Gelet op de nestplaatskeuze van Sperwer en Buizerd vormt dit geen enkele bedreiging voor het vinden van geschikte nestbomen voor deze soorten. Verder is een rijke broedvogelstand gediend met meer struikgroei langs de randen van de hogere bossen. Nu is de situatie in de aanplant van de jaren zestig zodanig dat de soorten die voor de struiklaag waren bedoeld vrijwel niet meer zijn terug te vinden, terwijl de Gewone esdoorn op veel plaatsen dominant aanwezig is. Gerichte dunning waarbij Zomereik, Grauwe abeel en dergelijke soorten worden gespaard, zal de betekenis voor broedvogels van dit gebied zeker sterk doen toenemen.